

Plan för regionövergripande folkhälsoarbete

2024 – 2028

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Bakgrund.....	4
Folkhälsa	4
Folkhälsoarbete	5
Nationell styrning av folkhälsa.....	5
VGR:s regionövergripande folkhälsoarbete	6
Fördelning av politiskt ansvar för folkhälsa inom VGR.....	7
Strategiskt folkhälsoarbete	8
Hälsofrämjande hälso- och sjukvård och tandvård	9
Ett Västra Götaland som är robust och sammanhållet samt jämnt och öppet	9
Utveckling för ett sammanhållet regionövergripande folkhälsoarbete.....	10
Principer för dialog och samverkan	11
Politiska dialoger.....	12
Kunskap om befolkningens hälsa och hälsoutveckling	12
Folkhälsoavtal	12

Sammanfattning

Strategiska hälso- och sjukvårdsnämnden ansvarar för att ta fram måldokument och strategiska planer för den övergripande och långsiktiga inriktningen inom bland annat folkhälsa. Den 19 april 2024 beslutade strategiska hälso- och sjukvårdsnämnden att godkänna *Plan för regionövergripande folkhälsoarbete* i Västra Götalandsregionen. Planen gäller främst för strategiska hälso- och sjukvårdsnämnden och de fem delregionala nämnderna. Men den beskriver även operativa hälso- och sjukvårdsnämnden och nämnder inom regional utveckling som miljö- och regionutvecklingsnämnden, kulturnämnden samt infrastruktur- och kollektivtrafiknämndens reglemente och uppdrag med koppling till det regionövergripande folkhälsoarbetet.

Folkhälsoarbetet inom Västra Götalandsregionen sker strategiskt bland annat genom de folkhälsoavtal som de delregionala nämnderna tecknar med varje enskild kommun gällande lokala folkhälsoinsatser. Det sker även inom hälsofrämjande hälso- och sjukvård och tandvård utifrån den genomförandeplan för omställningen av hälso- och sjukvården som strategiska hälso- och sjukvårdsnämnden beslutat om. Inom regional utveckling sker folkhälsoarbetet till största delen kopplat till den regionala utvecklingsstrategin och kulturstrategin. För att få bästa möjliga utfall och nyttja synergier behöver dessa tre delar samverka och hållas ihop för att få till ett mer sammanhållet regionövergripande folkhälsoarbete inom Västra Götalandsregionen.

Som ett stöd till ett mer sammanhållet regionövergripande folkhälsoarbete har det tagits fram ett antal principer. Principerna omfattar politiska dialoger, kunskap om befolkningens hälsa och hälsoutveckling samt folkhälsoavtal. Principerna är styrande och ska ligga till grund för dialog och samverkan, både internt inom VGR och externt med parter utanför VGR.

Under planens giltighetstid kommer nya gemensamma folkhälsoavtal tas fram för hela Västra Götaland. Detta ska ske i samverkan med kommunerna och avtalen ska börja gälla 2026.

Bakgrund

Strategiska hälso- och sjukvårdsnämnden (SSN) beslutade den 27 april 2023 att det ska tas fram en regional plan för regionövergripande folkhälsoarbete, i dialog med de delregionala nämnderna (DRN). SSN beslutade om att godkänna planen den 19 april 2024.

Syftet med planen är att skapa förutsättningar för ett sammanhållet, långsiktigt och jämlikt folkhälsoarbete i Västra Götaland.

Planen ska ligga till grund för Västra Götalandsregionens (VGR) förhållningssätt och vara vägledande i det regionövergripande folkhälsoarbetet. Den ska möjliggöra ett kraftfullt och fokuserat folkhälsoarbete och skapa förutsättningar att nå det nationella folkhälsomålet om en god och jämlik hälsa bland befolkningen i Västra Götaland. Ett antal grundläggande principer är framtagna för att kunna hålla ihop VGR:s regionövergripande folkhälsoarbete på politisk nivå och ska vara styrande för VGR:s arbetssätt.

Planen beskriver:

- hur VGR:s regionövergripande folkhälsoarbete omhändertar *det nationella politiska folkhälsomålet, VGR:s mål för social hållbarhet* och VGR:s måldokument: *Strategi för omställningen av hälso- och sjukvården, Regional utvecklingsstrategi, Västra Götalands kulturstrategi och kulturplan* samt *Trafikförsörjningsprogrammet*
- hur VGR:s regionövergripande folkhälsoarbete är organiserat
- principer som är styrande och ska ligga till grund för dialog och samverkan, både internt och externt
- en utveckling mot ett sammanhållet regionövergripande folkhälsoarbete.

Folkhälsa

Folkhälsa är ett samlingsbegrepp för hela befolkningens hälsotillstånd och handlar både om hälsa och ohälsa. Begreppet avser både nivån på hälsan men också fördelningen av hälsa mellan olika grupper i befolkningen. En god folkhälsa innebär att hälsan är så god och så jämlikt fördelad som möjligt bland olika grupper i samhället. En utmaning är att skapa förutsättningar för att behålla den goda hälsan bland befolkningen men också för att

kunna förbättra hälsan och skapa förutsättningar för de som har en sämre hälsa.

Folkhälsoarbete

Arbetet med att förbättra hälsan i befolkningen kräver gemensamma insatser och samverkan mellan olika nivåer och aktörer. Folkhälsoarbetet handlar både om insatser som förbättrar hälsan generellt och särskilda insatser riktade till grupper som har den sämsta hälsan.

Hälsofrämjande arbete syftar till att främja hälsa och stärka eller bibehålla människors fysiska, psykiska och sociala välbefinnande. Förebyggande arbete syftar till att minska risken för uppkomst av sjukdom, skada, fysiska, psykiska eller sociala problem, och att förhindra återinsjuknande eller genom tidig upptäckt, förhindra att sjukdom utvecklas. Det sistnämnda benämns ibland som sjukdomsförebyggande. För bästa möjliga resultat krävs förutsättningar för att arbetet ska kunna bedrivas systematiskt, målinriktat och långsiktigt.

Nationell styrning av folkhälsa

Sverige har ett övergripande folkhälsomål och åtta målområden¹. Det övergripande målet är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. Målet tydliggör samhällets ansvar som förutsätter ett gemensamt och tvärsektoriellt arbete. Folkhälsomålet och dess målområden gäller för alla aktörer i Sverige, så väl statliga myndigheter som regioner och kommuner. Folkhälsopolitiken syftar till att åstadkomma mer jämlika livsvillkor och därmed möjligheter för en jämlik hälsa.

De åtta målområdena återspeglar ett antal faktorer som påverkar hälsotillståndet och består av:

1. Det tidiga livets villkor
2. Kunskaper, kompetenser och utbildning
3. Arbete, arbetsförhållanden och arbetsmiljö
4. Inkomster och försörjningsmöjligheter

¹ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/om-folkhalsa-och-folkhalsoarbete/tema-folkhalsa/vad-styr-folkhalsopolitiken/nationella-mal-och-malomraden/> Nationella folkhälsomål och målområden — Folkhälsomyndigheten (folkhalsomyndigheten.se)

5. Boende och närmiljö
6. Levnadsvanor
7. Kontroll, inflytande och delaktighet
8. En jämlik och hälsofrämjande hälso- och sjukvård

De nationella målområdena omhändertas inom såväl hälso- och sjukvården (1, 6, 7 och 8) som inom regional utveckling (1–7).

VGR:s regionövergripande folkhälsoarbete

Västra Götalandsregionen ska arbeta för att nå det nationella folkhälsomålet. För att lyckas med detta har regionfullmäktige antagit mål för social hållbarhet² som gäller för alla VGR:s verksamheter. Målen består av tre övergripande mål: god hälsa och välbefinnande, jämlikhet och lika rättigheter samt tillit, trygghet och delaktighet. Arbetet med mål för social hållbarhet innebär också att mänskliga rättigheter ska beaktas. Detta betyder bland annat att jämlikhet, delaktighet, transparens och ansvar ska genomsyra all verksamhet och alla beslut.

Västra Götalandsregionen har fyra måldokument som är antagna av regionfullmäktige. Måldokumenterna ska bidra till att uppfylla regionens vision Det goda livet:

- Strategi för omställningen av hälso- och sjukvården i Västra Götalandsregionen 2023–2027³
- Regional utvecklingsstrategi 2021–2031⁴
- Västra Götalands kulturstrategi och kulturplan 2024–2027⁵
- Trafikförsörjningsprogram 2021–2025 – Hållbara resor i Västra Götaland⁶

Det är framför allt de tre förstnämnda måldokumenterna som ingår i det regionövergripande folkhälsoarbetet.

² [Mål för social hållbarhet 2030 \(vgregion.se\)](https://vgregion.se/mal-for-social-hallbarhet-2030)

³ [Strategi för omställningen av hälso- och sjukvården i Västra Götalandsregionen 2023 - 2027.pdf \(vgregion.se\)](https://vgregion.se/strategi-for-omstallningen-av-halso-och-sjukvarden-i-vestra-gotalandsregionen-2023-2027.pdf)

⁴ [Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021–2030.pdf \(vgregion.se\)](https://vgregion.se/regional-utvecklingsstrategi-for-vestra-gotaland-2021-2030.pdf)

⁵ [Västra Götalands kulturstrategi och kulturplan 2024–2027.pdf \(vgregion.se\)](https://vgregion.se/vestra-gotalands-kulturstrategi-och-kulturplan-2024-2027.pdf)

⁶ [Trafikförsörjningsprogram 2021 – 2025 – Hållbara resor i Västra Götaland \(vgregion.se\)](https://vgregion.se/trafikforsorjningsprogram-2021-2025-hallbara-resor-i-vestra-gotaland)

Fördelning av politiskt ansvar för folkhälsa inom VGR

VGR:s regionövergripande folkhälsoarbete sker politiskt och organisatoriskt inom både hälso- och sjukvård och regional utveckling.

Här följer en kort sammanfattning av berörda nämnders reglemente och uppdrag med koppling till det regionövergripande folkhälsoarbetet.

Strategiska hälso- och sjukvårdsnämnden ska verka för en god och jämlik hälsa för befolkningen i Västra Götaland. Nämnden ska också verka för en jämlik och hälsofrämjande hälso- och sjukvård, tandvård och folkhälsa. Nämnden ansvarar för att ta fram måldokument och strategiska planer för den övergripande och långsiktiga inriktningen inom bland annat folkhälsa samt för att fatta beslut om, och följa upp tillhörande planer. Ett exempel är strategin för omställningen av hälso- och sjukvården i VGR. Där lyfts bland annat behovet av att utveckla vården med ett mer hälsofrämjande, förebyggande och proaktivt förhållningssätt. Strategin konkretiseras genom genomförandeplanen för omställningen av hälso- och sjukvården.

Operativa hälso- och sjukvårdsnämnden (OSN) ska verkställa och realisera de planer som SSN beslutar om. OSN omsätter genomförandeplanen via till exempel uppdrag till VGR:s utförarverksamheter och avtal med externa vårdgivare.

I genomförandeplanen är det främst vissa effekter på kort och lång sikt inom delområdet nära vård, som ingår i det regionövergripande folkhälsoarbetet.

De delregionala nämnderna ska verka för en förbättring av befolkningens livsvillkor och levnadsvanor i samverkan med bland annat kommuner och det civila samhället, vilka DRN också ska föra dialoger med. Nämnderna ska teckna folkhälsoavtal med kommunerna i Västra Götaland och de fördelar också projektmedel samt ger verksamhetsstöd avseende folkhälsoinsatser till aktörer som verkar inom DRN:s geografiska område.

Miljö- och Regionutvecklingsnämnden (MRU) ansvarar för att ta fram och driva arbetet med den regionala utvecklingsstrategin. Där är det ökad inkludering och bygga kompetens, två av fyra långsiktiga prioriteringar, samt

kraftsamlingen fullföljda studier, som främst ingår i det regionövergripande folkhälsoarbetet.

Kulturnämnden (KUN) ska initiera insatser och verka för en demokratisk samhällsutveckling. Nämnden ska också ge invånarna möjlighet till delaktighet och upplevelser inom ett demokratiskt kulturliv samt ansvara för VGR:s organisationsstöd och verksamhetsbidrag till det civila samhället. Det är kulturnämnden som ansvarar för att driva genomförandet utifrån kulturstrategin. I kulturstrategin är utvecklingsområdet vidgat deltagande särskilt relevant för det regionövergripande folkhälsoarbetet.

Infrastruktur- och kollektivtrafiknämnden (IKN) ansvarar för att driva genomförandet utifrån trafikförsörjningsprogrammet. Inom trafikförsörjningsprogrammet finns två områden med bäring på det regionövergripande folkhälsoarbetet. Det första handlar om god geografisk tillgänglighet där invånarna ges möjlighet att ta del av kollektivtrafiken utifrån olika geografiska förutsättningar. Det andra området handlar om att kollektivtrafiken ska vara enkel, trygg och inkluderande.

Strategiskt folkhälsoarbete

Folkhälsa är ett eget politikområde med ett nationellt folkhälsomål. Folkhälsoarbetet ska utgå från övergripande strukturella förhållanden så som befolkningens livsvillkor och hälsa. Det strategiska folkhälsoarbetet behöver ske tvärsektoriellt och bygga på en hög grad av samverkan. Det strategiska folkhälsoarbetet handlar också om att regelbundet följa befolkningens hälsa och hälsoutveckling.

Arbetet ska ske befolkningsinriktat, där befolkningen vistas vilket oftast är på lokala arenor som exempelvis skola, bibliotek, studieförbund och föreningar. Därför är samverkan med bland annat kommunerna och det civila samhället en viktig del i Västra Götalandsregionen strategiska folkhälsoarbete.

De delregionala nämnderna har gett i uppdrag att ta fram mer gemensamma folkhälsoavtal tillsammans med kommunerna för att säkerställa ett långsiktigt och jämlikt folkhälsoarbete i Västra Götaland. Det är ett utvecklingsarbete som kommer att ske under planens giltighetstid. Målet med avtalen är att de ska möjliggöra ett kraftfullt och fokuserat folkhälsoarbete och skapa förutsättningar att nå det nationella folkhälsomålet om en god och jämlik hälsa bland befolkningen i Västra Götaland.

SSN och DRN omhändertar sina uppdrag bland annat genom att genomföra befolkningsenkäter, delta i nätverk och andra samverkansforum samt genom folkhälsoavtal och samarbete med kommuner och andra aktörer.

Hälsofrämjande hälso- och sjukvård och tandvård

Hälso- och sjukvårdens och tandvårdens hälsofrämjande och förebyggande arbete styrs genom hälso- och sjukvårdslagen och tandvårdslagen. Det nationella systemet för kunskapsstyrning av hälso- och sjukvården påverkar också vårdens innehåll. Till exempel ska det nationella programområdet levnadsvanor integreras i samtliga personcentrerade och sammanhållna vårdförlopp.

Hälso- och sjukvårdens hälsofrämjande arbete stödjer invånarnas förmågor och förutsättningar att ta hand om sin hälsa samt stärker den självupplevda hälsan. Hälso- och sjukvården ska också arbeta för att förebygga ohälsa. I den regionala primärvårdens grunduppdrag ingår att tillhandahålla förebyggande insatser utifrån såväl befolkningens behov som patientens individuella behov och förutsättningar.

En vidareutveckling av det hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbetet för hälso- och sjukvården och tandvården styrs bland annat genom VGR:s genomförandeplan för omställningen av hälso- och sjukvården med tillhörande genomförandeplan. I genomförandeplanen anges under delområde nära vård, att det förebyggande arbetet behöver stärkas för att motverka skillnader i livsvillkor och på så sätt förbättra invånarnas hälsa. OSN reglerar arbetet i uppdrag och avtal till utförarna och kan via dessa utveckla det hälsofrämjande och förebyggande arbetet i enlighet med målsättningen i strategin för omställningen av hälso- och sjukvården.

Ett Västra Götaland som är robust och sammanhållet samt jämlikt och öppet

Målet för den regionala utvecklingspolitiken är utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling. Politiken ska främja en hållbar ekonomisk, social och miljömässig regional utveckling.

I VGR:s regionala utvecklingsstrategi sker insatser utifrån de två långsiktiga prioriteringarna ökad inkludering och bygga kompetens, vilka är en del i det regionövergripande folkhälsoarbetet. Här är värdeord som sammanhållet, jämlikt och öppet av stor betydelse.

Inom den långsiktiga prioriteringen ökad inkludering handlar det bland annat om delaktighet, inflytande och trygghet samt framtidstro. Individens möjlighet att göra sin röst hörd och att påverka i beslutsprocesser, liksom tilliten till medmänniskor och till samhällets institutioner är också viktiga komponenter. Prioriteringen avser i hög grad de som riskerar att hamna i utanförskap och de som är svårast att nå. Arbetet sker främst via kraftsamlingen fullföljda studier, som handlar om att ge alla barn och unga i Västra Götaland förutsättningar för en bra start i livet och för god hälsa, utbildning och framtidstro.

Inom prioriteringen bygga kompetens, lyfts vikten av att ta tillvara och utveckla hela arbetskraftens kompetens samt att underlätta för fler att etablera sig på arbetsmarknaden. Utbildning och kunskap är grunden för att människor ska växa och utgör en del i ett livslångt lärande.

Arbetet sker även inom utvecklingsområde vidgat deltagande i kulturstrategin. Det omfattar bland annat uppdraget att verka för demokratiutveckling men också att kulturen ska nå och angå invånarna samt att det ska finnas förutsättningar för alla invånare att delta. Att delta i kulturlivet handlar både om att ta del av och att utöva konst och kultur. Att ta del av kultur och att ägna sig åt eget skapande ger en känsla av sammanhang och förbättrar förutsättningarna för självförverkligande, egenmakt och välmående.

MRU och KUN omhändertar sina uppdrag bland annat via utvecklings- och verksamhetsmedel till såväl VGR:s egna bolag som till externa aktörer.

Utveckling för ett sammanhållet regionövergripande folkhälsoarbete

Västra Götalandsregionen omhändertar samtliga åtta nationella målområden i ordinarie verksamhet, både inom hälso- och sjukvården och tandvård samt inom regional utveckling och kultur. Även om VGR på ett naturligt sätt omhändertar de

nationella målområdena i sina ordinarie verksamheter, är det inte samma sak som att folkhälsoperspektivet beaktas. Ofta utgår arbetet från ett hälso- och sjukvårdsperspektiv eller utifrån ett regionalt utvecklingsperspektiv. Här finns det möjligheter att utveckla ett tydligare folkhälsoperspektiv för ett mer hälsofrämjande och förebyggande arbete, både inom hälso- och sjukvården och inom regional utveckling.

För att få till ett mer sammanhållet regionövergripande folkhälsoarbete behöver samverkan utvecklas mellan såväl politiska nämnder som inom verksamheter i VGR. Med ökad samverkan finns goda möjligheter till synergier genom att bland annat identifiera beröringspunkter för att kunna överbrygga och förstärka varandras uppdrag.

Viktiga förutsättningar för ett sammanhållet regionövergripande folkhälsoarbete:

- ett sammanhållande ansvar för det regionövergripande folkhälsoarbetet
- en samverkan mellan hälso- och sjukvården och tandvård, regional utveckling och kultur samt det strategiska folkhälsoarbetet
- en tillgång till arenor för samverkan
- en samverkan utifrån gemensamma VGR-utmaningar som exempelvis kompetensförsörjning och att hålla befolkningen så frisk som möjligt
- en kunskap om varandras ansvar, roll och uppdrag för att:
 - identifiera beröringspunkter och möjlig samverkan
 - identifiera synergier
 - utbyta kunskap och erfarenheter
 - kunna bära varandras frågor
- en enad röst och vara en trovärdig och önskvärd samarbetspart, exempelvis med kommuner, kommunalförbund, det civila samhället och myndigheter
- en ökad inkludering där fler ingår i det regionövergripande folkhälsoarbetet

Principer för dialog och samverkan

Ett antal grundläggande principer har tagits fram, för att få till ett sammanhållet regionövergripande folkhälsoarbete och skapa förutsättningar för ett mer jämlikt och långsiktigt folkhälsoarbete i Västra Götaland. Principerna omfattar politiska dialoger, kunskap om befolkningens hälsa och hälsoutveckling samt folkhälsoavtal.

Principerna är styrande och ska ligga till grund för dialog och samverkan, både internt inom VGR och externt med parter utanför VGR.

Politiska dialoger

Politiska dialoger skapar förutsättningar för att nämnder inom hälso- och sjukvården och regional utveckling ska få en ökad kännedom om de processer som berör VGR:s regionövergripande folkhälsoarbete. Det handlar bland annat om att kunna bära varandras frågor, utgöra en enad röst utåt samt att identifiera beröringspunkter och möjlig samverkan mellan hälso- och sjukvården och regional utveckling.

Principen är:

- ***Grunden för ett sammanhållet regionövergripande folkhälsoarbete är politiska dialoger mellan nämnder utifrån deras respektive ansvar.***

Kunskap om befolkningens hälsa och hälsoutveckling

Medellivslängden ökar och hälsan i befolkningen har förbättrats över tid. Men det gäller inte för alla och förutsättningarna för en god hälsa varierar.

För att uppnå det nationella folkhälsomålet om en god och jämlik hälsa i hela befolkningen behövs en bred och samlad kunskap om befolkningens hälsa och hälsoutveckling som bland annat kan fås via befolkningsenkäter och olika samverkansforum.

Principerna är:

- ***Det regionövergripande folkhälsoarbetet ska bygga på kunskap om befolkningens hälsa och hälsoutveckling i Västra Götaland.***
- ***Det regionövergripande folkhälsoarbetet utvecklas genom kunskap från internationell, nationell och regional nivå.***

Folkhälsoavtal

Om det nationella folkhälsomålet ska kunna uppnås, behövs både generella och riktade insatser. Ett viktigt verktyg för att nå målet är de folkhälsoavtal som DRN enligt reglemente, ska teckna med kommunerna i Västra Götaland. Folkhälsoavtalen utgör ramar, struktur och skapar förutsättningar för att bedriva ett strukturerat

och långsiktigt lokalt folkhälsoarbete. Avtalen möjliggör också att insatserna kan anpassas utifrån lokala behov och förutsättningar.

2023 tog DRN beslut om att nya gemensamma folkhälsoavtal ska tas fram. Detta kommer ske under planens giltighetstid och genomföras tillsammans med kommunerna utifrån gemensamt identifierade utvecklingsområden. Avtalen ska börja gälla från och med 1 januari 2026.

Principen är:

- ***Basen i VGR:s strategiska folkhälsoarbete är folkhälsoavtalen, där VGR ansvarar för att skapa mer jämlika förutsättningar för att bedriva ett långsiktigt lokalt och delregionalt folkhälsoarbete.***

Inriktningen för nya gemensamma samverkansavtal om lokalt folkhälsoarbete är:

- ett avtal per kommun⁷ som omfattar både tjänst och verksamhetsmedel
- avtalet ska vara 50/50 finansierat av VGR och kommun
- en gemensam ersättningsmodell som tar hänsyn till olika förutsättningar och befolkningens behov
- folkhälsostrateg eller motsvarande ska vara anställd av kommun
- likvärdig hantering av indexuppräknings för alla avtal

För övriga avtal gäller följande:

- möjlighet att teckna samverkansavtal om folkhälsoarbete med annan aktör än kommun

⁷ Fler än ett avtal med Göteborg stad där antal avtal och tjänster baseras utifrån stadens organisering av folkhälsoarbetet.